

Podiumkunsten

Symfonieorkesten

		Advies	Geadviseerd <i>Bedragen in euro's</i>
Het Balletorkest	Amsterdam	Ja	4.467.000
Koninklijk Concertgebouworkest	Amsterdam	Ja	7.376.600
Metropole Orkest	Hilversum	Ja	3.924.000
NedPhO NKO	Amsterdam	Ja	10.782.000
Noord Nederlands Orkest	Groningen	Ja	6.462.846
Phion	Arnhem/Enschede	Ja	7.545.000
Residentie Orkest	Den Haag	Ja	3.395.900
Rotterdams Philharmonisch Orkest	Rotterdam	Ja	4.149.000
philharmonie zuidnederland	Eindhoven/Maastricht	Ja, mits	7.545.000

De categorie

Nederland kent een levendige symfonische traditie en dat zien we nog altijd vertaald in de Culturele basisinfrastructuur (BIS), waarin een landelijk netwerk van symfonieorkesten is vertegenwoordigd. In de BIS zijn negen symfonieorkesten opgenomen, verspreid door het land. In de Randstad zijn er het Koninklijk Concertgebouworkest (Amsterdam), het Residentie Orkest (Den Haag) en het Rotterdams Philharmonisch Orkest (Rotterdam). Voor het noorden is er het Noord Nederlands Orkest (gevestigd in Groningen), voor het zuiden philharmonie zuidnederland (gevestigd in Eindhoven en Maastricht). De afgelopen periode kwam het tot een fusie tussen Het Gelders Orkest uit Arnhem en het Orkest van het Oosten uit Enschede, die sinds 2020 onder de naam Phion functioneren als orkestvoorziening voor Oost-Nederland. Daarnaast zijn er twee orkesten die specifiek bijdragen aan ballet- en operaproducties, respectievelijk Het Balletorkest en het Nederlands Philharmonisch Orkest, waarvan ook het Nederlands Kamerorkest deel uitmaakt. Beide laatste orkesten zijn gevestigd in Amsterdam. Ten slotte maakt het Metropole Orkest voor pop- en jazzmuziek, gevestigd in Hilversum, deel uit van het rijksgesubsidieerde orkestenbestel.

Naast de BIS-orkesten wordt ook het Radio Filharmonisch Orkest door het Rijk gefinancierd. Dit orkest maakt samen met het Groot Omroepkoor deel uit van de Stichting Omroep Muziek (SOM), gefinancierd vanuit de Mediabegroting.

De raad onderschrijft het belang en de kwaliteit van de symfonieorkesten in Nederland. De orkesten zijn belangrijke en sterke culturele spelers in binnen- en buitenland, en dragen in hoge mate bij aan het muzikale klimaat in de stedelijke cultuurregio's waar ze zijn gevestigd. Hun uitvoeringsniveau is doorgaans hoog.

Naast de reguliere concertpraktijk, waarin orkesten geregeld experimenteren met nieuwe concertformats, heeft een aantal symfonieorkesten een uitgebreid programma voor educatie en talentontwikkeling, dat zij intensief en doorgaans op hoog niveau uitvoeren. Orkestmusici spelen in het regionale en stedelijke muziekleven een belangrijke rol. Naast hun baan bij het orkest zijn zij vaak actief als docent op conservatoria of muziekscholen, dirigent van amateurgezelschappen of kamermusicus.

Net als in de huidige periode stelt de minister ook in de periode 2021 – 2024 subsidie beschikbaar voor symfonieorkesten. Het gaat om de bovengenoemde instellingen: zes instellingen die een breed symfonisch repertoire aanbieden in Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en de regio's noord, zuid en oost (artikel 3.13), een instelling met als primaire taak het begeleiden van operaproducties (artikel 3.14), een instelling met als taak het begeleiden van dansproducties (artikel 3.15) en een instelling met als specialisatie pop- en jazzmuziek (artikel 3.16). Voor elke instelling is een vastgesteld bedrag beschikbaar, variërend van 3.924.000 euro tot 10.782.000 euro per orkest; in totaal is 54.977.000 euro beschikbaar. Er is daarnaast een toeslag van 10 procent op de subsidie beschikbaar voor één instelling die wordt gesubsidieerd in het kader van artikel 3.13; deze instelling dient zich internationaal te onderscheiden door een excellent uitvoeringsniveau en zich daarnaast te profileren op de relevante internationale concertpodia.

Adviezen

Voor elk van de negen plekken in de BIS heeft de raad een aanvraag ter beoordeling ontvangen; alle negen zijn afkomstig van de huidige BIS-instellingen. De raad adviseert de aanvragen van alle aanvragers te honoreren. De raad adviseert philharmonie zuidnederland te subsidiëren op voorwaarde dat dit orkest een aanvullend plan indient waarin het reflecteert op de afgelopen periode en zijn artistieke beleid voor de periode 2021 – 2024 uitwerkt, inclusief zijn plannen op het gebied van talentontwikkeling. De raad vindt de ingediende aanvraag op deze punten te summier. Het geadviseerde subsidiebedrag voor het Koninklijk Concertgebouworkest betreft de voor dit orkest beschikbare subsidie inclusief de toeslag van 10 procent voor zijn internationale excellentie. Behalve bij de producerende instellingen in de categorieën voor Symfonieorkesten is de discipline muziek ook op andere plekken in de BIS vertegenwoordigd, namelijk in de categorieën Muziekensembles en koren, Festivals en Ontwikkelinstellingen. Zie hiervoor de betreffende adviezen.

Algemene indruk

De Nederlandse symfonieorkesten hebben allemaal een goede uitvoeringspraktijk en spelen op Europees niveau in de hoogste rangen mee. De orkesten in de BIS halen in de regel hoge bezoekersaantallen. De musici – uit de hele wereld afkomstig – behoren tot de besten in hun vak en worden vaak aangetrokken door de reputatie en de kwaliteit van de orkesten, wat voor velen zwaarder weegt dan het gegeven dat de betaling in internationaal opzicht achterblijft. De volgende aspecten trokken bij de advisering voornamelijk de aandacht.

Nieuwe concertformules voor een bredere doelgroep

Nederlandse orkesten zijn pioniers in het verkennen van nieuwe wegen en formules. Zo krijgt het klassieke symfonische repertoire in de programmering een steeds steviger evenknie in alternatieve concertformules, waarmee steeds vaker een breder (jonger, diverser) publiek kennismaakt met deze orkesten. Veel orkesten brengen bijvoorbeeld concerten rond filmmuziek, waarbij het Noord Nederlands Orkest ook niet-westerse films op het programma zet. Cross-overs zijn er de komende periode ook met musical, urban dance, de game-industrie en elektronische muziek. Er wordt veelvuldig samengewerkt met culturele partners, zoals theatergroepen, dansgezelschappen, singer-songwriters en amateurorkesten.

Behalve in de gekende concertzalen spelen de meeste orkesten daarnaast steeds vaker in wisselende formaties in wijken in hun eigen stad of regio, in zorgcentra, uitgaanscentra en op festivals, vaak ook op het gebied van elektronische muziek, jazz of pop. Publiek wordt op allerhande manieren betrokken bij de programma's, door middel van sing-alongs, rondleidingen, dansavonden, openbare repetities, digitale apps en educatieve trajecten, steeds vaker ook voor vmbo-leerlingen en mbo-studenten. Al deze inspanningen leiden tot een steeds gemêleerder publiek voor de symfonieorkesten, al blijft het publiek voor de klassieke symfonieconcerten nog hoofdzakelijk wit en gemiddeld iets ouder.

Orkesten hebben in toenemende mate aandacht voor de stad of de regio waarin ze zijn gevestigd en proberen daar in artistiek en maatschappelijk opzicht voor een breder segment van de samenleving van betekenis te zijn. Naast oog voor westerse muziektradities bloeit ook de aandacht voor niet-westerse muziek op, zoals we ook zien bij de muziekensembles (artikel 3.17); de komende seizoenen kan het publiek onder andere Arabische, Midden-Oosterse, Braziliaanse en Indiase muziek beluisteren. De raad volgt deze ontwikkelingen op de voet en hoopt dat deze verbredende blik zich op den duur ook zal laten terugzien in een diverser aanwas van muzikalent aan de conservatoria en in een meer inclusieve samenstelling van de orkesten.

Eerlijke beloning

In hun plannen geven de orkesten allemaal aan, dat de door de minister en de instellingen gewenste verbeteringen op het gebied van fair practice niet kunnen worden doorgevoerd zonder extra middelen vanuit het ministerie. Zij vragen hierbij aandacht voor twee zaken: de extra kosten die voortkomen uit de invoering van de Wet arbeidsmarkt in balans (WAB) en de gewenste verbetering van de aanstellingen en betalingen van musici, nadat deze jarenlang laag zijn gebleven.

De orkesten hebben de bezuinigingen van 2013 allemaal het hoofd weten te bieden en hebben niet alleen de eigen inkomsten vergroot, maar hebben ook grotendeels het activiteitsniveau op peil weten te houden. Dat is echter ten koste gegaan van het nodige 'vlees op de botten'. Enkele orkesten hebben de aanstelling van musici moeten verlagen naar onder de 65 procent en hebben niet de financiële armslag om deeltijdaanstellingen weer om te zetten naar ruimere aanstellingen. Ook zijn de cao-bedragen relatief laag.

Uit de aanvragen komt het beeld naar voren dat de loonachterstanden die door de bezuinigingen zijn ontstaan nauwelijks of niet kunnen worden ingelopen. Het gaat hier niet alleen om de musici in vaste dienst, maar ook om de remplaçanten. Als gevolg van de invoering van de Wet arbeidsmarkt in balans stijgen de kosten voor deze onmisbare beroepsgroep sterk.

De orkesten beseffen goed dat de honorering niet op het juiste niveau ligt en erkennen het belang van een betere betaling van hun musici. Het loon van een orkestmusicus ligt gemiddeld 20 procent lager dan dat van een conservatoriumdocent. De orkesten voeren waar mogelijk aanpassingen door, maar hebben geen mogelijkheden om de honorering naar een gewenst niveau te brengen. Enkele orkesten hebben dit dan ook niet of minimaal opgenomen in de begroting, anderen teren fors tot volledig in op de eigen reserves.

De minister heeft geopperd dat een oplossing gezocht kan worden in het aanbieden van minder activiteiten. Vier orkesten verklaren in hun aanvraag expliciet dat het geven van minder concerten geen soelaas biedt. Het Rotterdams Philharmonisch Orkest heeft in de voorgaande jaren het aantal concerten met een derde teruggebracht en geeft aan dat verdere krimp niet alleen ten koste gaat van de kwaliteit, maar ook niet leidt tot een evenredige kostenreductie. Ook philharmonie zuidnederland, het Residentie Orkest en het Nederlands Philharmonisch Orkest | Nederlands Kamerorkest beargumenteren dat een vermindering van het aantal concerten niet zal leiden tot meer loonruimte of een kostenbesparing. Zij stellen dat vermindering van concerten een neerwaartse spiraal teweeg zal brengen met betrekking tot de inkomsten.

Geen van de orkesten heeft op voorhand een groter subsidiebedrag aangevraagd. Wel geeft elk orkest aan welk bedrag het nodig heeft om loonachterstanden in te lopen en de gevolgen van de invoering van de Wet arbeidsmarkt in balans te dragen. Zij roepen de minister op in samenwerking met hen te onderzoeken hoe betere betaling van musici de komende tijd kan worden gegarandeerd zonder dat dit ten koste gaat van de financiële gezondheid van de orkesten. De raad heeft begrip voor dit standpunt, maar wijst er ook op dat dit vraagstuk niet los gezien kan worden van de actuele ontwikkelingen in de culturele sector.

Eigen inkomsten

Voor de komende periode stelt de minister geen eigen-inkomsteneis meer aan BIS-instellingen, omdat deze eis een te grote administratieve lastendruk veroorzaakte en omdat de eigen inkomsten van culturele instellingen in het algemeen de afgelopen jaren sterk is gestegen. De raad signaleert wel dat het voor veel orkesten lastig is om sponsor- en fondsenbijdragen te verhogen, ondanks vele inspanningen. Veel orkesten wijzen erop dat zij binnen hun regio moeilijk aan sponsorgelden kunnen komen. Binnen de Randstad spreken orkesten veelal dezelfde groep sponsors aan; buiten de Randstad is het potentieel aan grote sponsors kleiner.

De noodzaak om naast publieksinkomsten andere derde geldstromen te genereren blijft niettemin bestaan en wordt door de orkesten ook onderschreven. Enkele orkesten melden dat zij zich gaan richten op

particuliere donateurs. Dit draagt bij aan een grotere betrokkenheid, maar vraagt ook grote betrokkenheid en aandacht van organisaties voor deze groep medefinanciers. De vraag in hoeverre investering en opbrengst met elkaar in evenwicht zijn, moet hier voortdurend worden gesteld.

Complementariteit met muzikensembles en koren

Om een breder publiek aan te trekken, treden symfonieorkesten steeds vaker ook in kleinere bezettingen op. Dit is vanuit de orkesten een mooie ontwikkeling, maar tegelijk dreigt hierdoor het risico dat deze ensembles de zelfstandige ensembles verdringen uit de zalen. De raad is verheugd over de uitbreiding van de BIS met zeven muzikensembles en koren. Hij hoopt en verwacht dat de orkesten, ensembles en koren elkaar wederzijds zullen versterken, en hun aanbod en activiteiten op elkaar zullen afstemmen.

De raad vraagt hun daarbij ook de ensembles te betrekken die door het Fonds Podiumkunsten worden ondersteund. De raad meent dat onderlinge verdringing alleen kan worden voorkomen als de sector onderling goede afspraken maakt over programmering-, reis- en prijsbeleid. In dit gesprek moeten ook de zalen worden betrokken.

Begeleiding van opera en ballet

Speciale aandacht is volgens de raad nodig voor de wijze waarop in de huidige BIS de samenwerking tussen orkesten en opera- en dansgezelschappen is geregeld. De zes orkesten die worden gefinancierd in het kader van artikel 3.13 dienen elk minimaal eens per jaar een BIS-opera- of BIS-dansgezelschap 'om niet' te begeleiden. De raad vindt deze regeling niet meer van deze tijd. Normen rond eerlijke beloning en gezonde bedrijfsvoering zijn in strijd met de verplichting om de eigen diensten 'om niet' aan te bieden, waarbij orkesten niet altijd even veel zeggenschap hebben over de uit te voeren opera's of balletten. De orkesten verwerven met deze activiteiten geen publieksinkomsten, noch kunnen zij zich hiervoor rendabele marketing- of sponsorinspanningen getroosten. Tegelijk is niet duidelijk voor wie de kosten zijn voor noodzakelijke uitbreidingen van de orkestbezetting op grond van het te spelen repertoire.

De raad adviseert de minister de komende periode te onderzoeken hoe een beter, eerlijker samenwerkingsmodel kan worden ontwikkeld tussen orkesten en dans- en opera-instellingen. In dit onderzoek dient volgens de raad ook de rol, positie en opdracht van Het Balletorkest te worden gezien, dat zich binnen de huidige opdracht en middelen moeilijk kan profileren als zelfstandig orkest.

Omroepensembles

De raad vindt het jammer dat de twee omroepensembles die deel uitmaken van de Stichting Omroep Muziek (SOM) en aldus worden gefinancierd vanuit de Mediabegroting, het Radio Filharmonisch Orkest en het Groot Omroepkoor, niet in het licht van de BIS worden beoordeeld en gemonitord. De onderscheiden positie van deze twee ensembles is door de raad al eerder onder de aandacht gebracht in zijn sectoradvies Muziek 'De balans, de behoefte' (2017).

De raad herhaalt hier zijn pleidooi aan de minister om te onderzoeken of de gekozen structuur voor deze ensembles van hoge kwaliteit nog wel passend is in het landelijke muziekklimaat. Niet alleen zit de SOM in financiële zin krap, ook zorgt het feit dat de BIS-orkesten en de omroepensembles zich op ongelijke speelvelden begeven voor wrijving. De recente overgang van het Metropole Orkest van de Mediabegroting naar de BIS toont volgens de raad aan dat hier ook kansen liggen voor het Radio Filharmonisch Orkest en het Groot Omroepkoor.